

Rødt, gult og blått – og 'n Kjell

Jeg savner telefonen fra Kjell. Han hadde alltid noen besynderlige åpningsformuleringer som satte meg i humør, fylt som det var av omsorg for ei Oslojente som hadde forvillet seg opp i hans barndomsdal, og kloke råd – og det beste som slett ikke er det vanligste i vår bransje – oppmuntrende ord, små plussfunn han hadde festet seg ved. Kjell var omtenkksom.

Snill, men kunne sannelig være skarp nok. Jeg vet ikke om alle kan tro det, om han, en stor kunstner så breddfylt av humor, ja humor, og fabulerings-evne. Han orket ikke bløff og var ikke nådig mot det han oppfattet som bare mote. Han var glad i å framstå som den enkle, uvitende alvdølen, omplassert til Midtåsen med Kari som støttekontakt, men han visste mye, kunne mye, forstod mye. Ikke minst, forstod oss, hadde jeg nesten lyst til å si. Om vi ser nøye på hans tegnekunst, følger hans strek, får vi et temmelig nakent riss av vår folkesjel. Men slikt får andre avsløre, hvis nå det er noe poeng.

Jeg vet nok lite om Kjells kunstneriske psyke – jeg vet egentlig ikke mye om det meste. Til gjengjeld innbiller jeg meg hvordan ting kan være. Forresten, før jeg røper min innbillingsmå jeg forklare utgangspunktet. Punktet! Jeg

har observert at små unger fester blikk og konsentrasjon på det som nesten ikke fins, den ørvesle prikken i ei tegning. Det er ikke engang sikkert det er en prikk satt dit som et bevisst kunstnerlig valg, kanskje bare et støvkorn som har festet seg til papiret. Den prikken ser barneblikket, som vil begynne å lete – ikke ut fra det fullført kunstferdige – men ut fra det ennå ikke skapte. Der begynner undringa, der starter fantasien, der ligger verden uskapt og venter på en tegner, en kunstner. Og slik tenker jeg meg Kjell, som den undrende som forsiktig erobrer sitt motiv, ting, mennesker, naturgløtt, og utvikler sitt fabulerende univers. En prikk åpner hele himmelen av undring, barndomsstiene ut langs Glåma, det bleke lyset fra månen over Baugsberget, eller det ettertenksomme fjeset til en alvdøl. Med stjernene over og med blank dråpe under nesene, så vinterkvitt og kaldt at det nesten er nok med en prikk og noen streker.

Tegnearket har begrensninger, men ikke tegneren som drar ut i verden, på Harley Davidson kanskje, rett til Roma, eller hva vet jeg. En prikk, et muslingstikk til undring; slik fortsetter Kjells tegninger å skape undring og forundring hos meg. Han var en inspire-

rende kunstner, og fortsetter å være det, og jeg er glad for å ha kjent han, også som venn. Uten at det skal tillegges noe som helst biografisk betydningsfullt har jeg lyst til å fortelle en episode som gikk for seg for lenge siden. Årlig hadde Kari og Kjell et høstlig fårrikållag. De samlet sine venner på Steimoen gård, og arrangerte en slags alvdølsk årsberetning.

Ola og jeg ble invitert, og det ble vel egentlig en slags innvielse for oss i de lystige sidene ved Kari og Kjells overskuddsvarme. Bordkortene var penne-skisser fra Alvdal og Tynsets bygdeliv. Her dukket plakattavla på Steia opp, den lille frosne meisen, Berte bakstekulle og sveiseren på Storsteigen, men ikke Ludvig og Solan, de var ennå ikke født. Festens høydepunkt, påsto Kjell som kunne gjenfortelle episoden mange ganger i stadig mer omfangsrik utforming, kom mot slutten da min ektefelle mistet alle sine musikalske hemninger og halvveis stod på kne for å traktere trøorgelet i stua. Det var mer en fysisk enn en musikalsk prestasjon, og synet glemte Kjell aldri, han skildret situasjonen med demonstrasjoner som var det selveste Johan Sebastian Bach det gjaldt, før han avsluttet med en herlig gapskratt.

Etter hvert som åra gikk ble telefonen vår sikreste kontaktgrunnlag. Solan slo nummeret og hilste først, før Kjell tok over. Han fortalte hva han var opptatt av. Det var bestandig noen smågreier, som ha sa. Men etter hvert ble det svære greier, fantasien fikk løft og fortelleren lot den ene ideen hekte seg i den andre, telefonen ble nesten en slags video. Og når så jeg gav meg med på leken – det var ikke vanskelig å bli smittet og revet med – tok Kjell det som

bekreftelse på at smågreiene slett ikke var så små likevel. Han måtte forsikre seg om at jeg var med. Og gav meg indirekte ettertanker om hva som egentlig er smått og stort.

Jeg synes jeg ser ryggen hans over arbeidsbordet, framoverbøyd i dyp konsentrasjon. Etter en dag i atelieret var gulvet strødd med papirsnøballer. Han var streng med seg sjøl og forkastet mye. Men når han endelig kunne reise seg opp var den korte setningen med snert i, eller den gode strektegninga som lå igjen på tegnebordet godkjent av kunstneren. Men han visste naturligvis at det ventet en Kari etterpå, med streng kritisk sans. Hun var en del av prosessen fra fantasi og fabel og mange ord til renskrappt kunst.

Når han så kjente sin skapningsprosess fullbrakt sprang han lettføtt som en Solan i ballerinaske ned til Karis ferdige middag. På veggen over kjøkkenbordet hang en av hans vakre akvareller i duse farger, tynne gardiner både silte og samlet sommerlyset, det var rutet duk og vinkaraffel på bordet, velkommen til duggur.

Kjell var opptatt av streken – nesten fanatisk om noe slikt kan sies om en så romslig personlighet. Den skulle være ledig, ingen nøling. Hånden skulle fare over arket like lett som en fuglevinge i luften. Det er forbløffende å oppdage hvor presist dette tilsynelatende spontant skisserte gjengir et karakteristisk stykke natur, en visuell stemning. Den som kjører Riksveg 3 – jeg er glad i de røde furustammene og de lange Østerdalsmilene, men gruer meg for trafikken – vil ved Hanestad kunne oppleve fjellformasjonen i vest, Grøttingbratten, og gjenkjenne en av Kjells mest karak-

teristiske fjellprofiler, myk og steil, med himmelen som nærmeste nabo. Den har Kjell forevige. Fjellet ligger og vipper og løfter skogliene med seg. Kjells tegninger fra østerdalsnaturen virker på meg som musikk.

Det er ingen som kan lage kvitere og kaldere vinterbilder som han. En enkel strek på kvitt papir, en frossen grein stikker opp av fonna, et lite spor. Det er nok. Vel kan en strek bli for lite, men tre for mange. Kjell lette fram den streken som kunne fortelle alt. Det er ikke lett, men Kjell lyktes.

På veggen har jeg den lille musa som ville høre kirkeklokkene. Kan hende hadde det falt en liten tusjflekk på arket, men da grep kunstneren inn for å holde tømmene og skape orden. Kjell lager flekken om til ei lita mus. Hun sitter og lytter under en bar busk. Det er denne stramme disiplinen som fascinerer og gjør meg til en evig beundrer. Bare se på Kjells tegninger av folk som går i snø. Han gjør dem uten blygsel både fot og skoløse. Beina syns jo ikke i snøen. Så enkelt, så bevisst.

Kjells øye for detaljene kan overraske. Jeg har studert dem og trodd at nå er det meste oppdaget. Men nei, Kjell så i minimillimeterperspektiv, når han ville, og han brukte det han så. Skyene, og humla, i et samsyn som han formidlet til oss. At tekstene var så utmeislet at mange av dem nærmest er ordtak, fullender uttrykket og for den del, vårt inntrykk. Den originale vri forteller umiddelbart at dette er Kjells klo.

I tegningen fra Italia viser han hvor nøyaktig han er. Ikke noe tilfeldig, for all del, aldri noe slurv. Alle detaljer skal med, tror vi, uten å tenke på at han nok har silt ut det vesentlige, enda han satt

med lupe for å tegne de ørsmå syklistene på kronglete veier. Det må ha vært et tålmodighetsarbeid uten like.

Det ville ha vært en utfordring om industrien – eller hva det nå er – tok han på alvor og satte hans teknisk spissfindige fabuleringer ut i praksis. Vi har noen eksempler her i Aukrustsenteret. Det er spennende å tenke seg flere av Kjells oppfinnelser produsert i fullskala. Hva ville skje? Ville fabel og virkelighet møtes i perfekt harmoni, eller ville det ligge igjen noen dusin småskruer etter forsøket? Lenge lever fantasien som gir oss sjansen til å ha en friplass der ikke alt behøver å bli hverdag og virkelighet.

Derfor var det som en bekreftelse på fabelens makt da Solan og Ludvig kom. De ga Kjell ubegrenset mulighet til å utdype sitt talent i stort og smått, sin overgivne latter, og sin varme medfølelse.

Kjells akvareller vitner om hans lyst til å utfordre fargene. Akvarellen tørker hurtig, og er kanskje slik sett i tråd med de rastløse sidene ved han. Det var vel grenser for hans tålmod, kanskje. Men samtidig var arbeidet med farger litt hasardiøst, noe som appellerte til den innfallsrike og dristige sans for ekstrem-sport på bunnen av hans hjerte. Han påsto at han var fargeblind, og konsulterte Kari for å få bekreftet at det var riktig farge, i og for seg unødvendig, vil jeg tro, for hans fargevalg var spennende nok som det var.

Jeg fikk mange og lange telefonsamtaler om farger, kloke ord og lange utgreiinger om beskjedenhet som dyd, få farger. Gledesstrålende kunne han forkynde, på nytt og på nytt, vi trenger bare tre, bare tre, krapplakk, koboltblå og kadmiumgul. Da har vi alt vi trenger.

Han likte akryl. Jeg vet naturligvis ikke, dette blir for kunstfaglig, jeg holdt på å si kunstfarlig, og for psykologisk for meg. Men jeg kan liksom tenke meg at det passet bra til hans lyst til å gå videre inn i motivet, akryl tørket fort, slik at han kunne fortsette. En gang jeg var i atelieret på Midtåsen stod et maleri i lite format på bordstaffeliet. Motivet var Ludvig og Solan i båt på opprørt hav. Seglet var et orientalsk teppe. Modellen for det hadde Kjell på gulvet, et stort teppe. Det hadde han fått malt inn i det lille bildet sitt. Ingenting manglet. Var det Kari som passet på? Ja for Kjell hadde sin fornemste kritiker i huset. Det var ingen lett jobb, vil jeg tippe, kanskje oftere enn vi tenker oss hardt mot hardt, men gudskjelov tror jeg Kjell måtte gi seg til sist. Det fins mange sterke kvinner i kunstens verden, som signerte sine kunstnere, men aldri signerte kunstverket.

Som alvdøl er jeg stolt av og glad i Aukrustsenteret. Kjell er hos oss. Hver gang jeg åpner døra til senteret, hører jeg inni hodet mitt hans oppmuntrende og smittende latterfylte utrop: vi trenger ikke mer enn rødt, gult og blått!

Å, jo, én ting til – vi trenger Kjell Aukrust!

Om forfatteren

Unni-Lise Jonsmoen, født 1936 i Oslo, er maler, tegner, barnebokforfatter og illustratør. Hun har sin utdannelse fra Statens håndverks- og kunstindustri-skole i Oslo.

Tegning ved Unni-Lise Jonsmoen.